

Farao en Mozes

Periodethema: Mozes
Exodus 1 en 2: 1-15

VOORAF

Volgens het rooster van de middenbouw ging het vorige keer over Genesis 44 en 45 waarin Jozef zich aan zijn broers bekendmaakt en zijn vader Jakob naar Egypte laat halen om te gaan wonen in het land Gosen.

a. De groei van het volk Israël (Ex. 1: 1-7)

UITLEG VAN DE TEKST

Deze verzen vormen de schakel tussen Genesis en Exodus. Sloot het boek Genesis af met de geschiedenis van Jakob en Jozef, het boek Exodus begint met het opsommen van de namen van de zonen van Israël (is hier Jakob) die naar Egypte zijn getrokken. Jakobs zonen worden hier genoemd, gegroepeerd rond de verschillende moeders. Eerst worden de zonen van Lea en Rachel genoemd, Jakobs vrouwen. Daarna volgen de namen van de bijvrouwen, Bilha en Zilpa. Jozef wordt niet genoemd, omdat hij al in Egypte verbleef. Alles bij elkaar zijn er 70 nakomelingen van Jakob in Egypte. In Handelingen 7 wordt gesproken over 75 personen. Tellen we de personen van Jakobs nageslacht die naar Egypte trokken, dan komen we op 66. Tellen we daar Jakob zelf met Jozef en zijn twee zonen bij dan komen we op 70. Worden daar de zonen en kleinzonen van Manasse en Efraïm bijgeteld dan kom je op 75. Op het moment waarover hier gesproken wordt, zijn alle genoemde personen al gestorven. De tijd van Jozef, met alle positieve gevolgen van dien, is definitief voorbij. Het volk groeit intussen explosief. We lezen dat de kinderen Israëls (is hier

het nageslacht van Jakob) vruchtbaar waren en overvloedig wiesen. Jakobs nageslacht vormt niet slechts een familie, het is zo langzamerhand een groot volk aan het worden.

TER OVERWEGING

Alle nadruk mag worden gelegd op de trouw van God. Zijn beloften worden vervuld. Dat zien we hier heel nadrukkelijk in de groei van het volk. In de situatie waarin het volk verkeert, tekent dat het perspectief op de vervulling van de belofte dat het volk van Israël in het beloofde land zal komen wonen. Denk aan dat wat God aan Abraham heeft beloofd. Onze onmogelijkheden staan Gods mogelijkheden niet in de weg.

b. De onderdrukking door de Farao (Ex. 1: 8-16)

UITLEG VAN DE TEKST

Er breekt een andere tijd voor Israël aan als er een andere koning aan het bewind komt. De naam van deze koning wordt niet genoemd. In die tijd werden Farao's nooit bij hun naam genoemd, altijd bij hun titel. Pas in later tijd worden Farao's met naam en al vermeld (zie bijv. 1 Kon 11: 40). Waarschijnlijk is de bewuste Farao waarover hier gesproken wordt Thoetmoses I, een vorst uit een andere dynastie dan de Farao in Jozefs tijd. Deze Farao kiest zijn residentie in het noordelijke gedeelte van het rijk in de buurt van Gosen. Daardoor zal hij de Israëlieten, die daar wonen, als een bedreiging zijn gaan zien. Waarom de Israëlieten daar wonen en hoe ze daar zijn komen wonen, schijnt hem hele-

maal niet bekend te zijn. De reeds genoemde explosieve groei vormt een waar schrikbeeld voor de Farao, hij doet er dan ook alles aan die groei een halt toe te roepen. Hij begint met zijn volk op de bedreiging van de Israëlieten te wijzen. Hun grootte moet hen angst inboezemen. Daarbij is het niet onmogelijk dat, als er een oorlog uitbreekt, de Israëlieten zich bij de vijanden zullen voegen. Ook al ziet de Farao het volk als een bedreiging, kwijt wil hij ze niet (zie slot vers 10). Op de één of andere manier heeft hij dus ook voordeel aan dat volk. Vullen ze misschien zijn schatkist? De eerste oplossing, die de Farao voor zijn probleem aandraagt, is onderdrukking. Daardoor zal de bevolkingsgroei stagneren. Hij wil hen als slaven inzetten bij de bouw van een aantal schatsteden. Deze steden zijn versterkingen die worden gebruikt als opslag van goederen. Het is heel goed mogelijk dat bestaande steden daarvoor worden omgebouwd. De verdrukking heeft echter niet het door de Farao gewenste effect. Het volk groeit tegen de verdrukking in. De schrik slaat de Egyptenaren om het hart. De afkeer tegen de Israëlieten groeit hierdoor nog meer. De Farao laat daarom het werk verzwaren en uitbreiden. Er moet niet alleen worden gebouwd, de Israëlieten worden ook te werk gesteld in de steenindustrie en op het land. De Israëlieten worden behandeld als krijgsgevangenen. Daarnaast treft de koning nog een tweede verstrekkende maatregel. De vroedvrouwen van de Hebreïnnen krijgen als opdracht de jongetjes die geboren worden te doden. De meisjes mogen blijven leven. Zij zullen, als ze ouder worden, slavenwerk moeten doen. Waarschijnlijk zijn de vroedvrouwen Egyptische vrouwen die werken onder de Israëlieten. Er zullen in die tijd ongetwijfeld meer vroedvrouwen zijn geweest, de koning begint met deze twee vrouwen onder druk te zetten. Openlijk gaat hij nog niet over tot uitroeiing, maar daar draait het wel op uit. De vrouwen zullen doodgeboorte hebben moeten voorwenden, om hun werk onder de Israëlieten mogelijk te blijven maken.

TER OVERWEGING

Door de hele Bijbel heen zien we de duivel zijn tegenstand manifesteren. Op alle mogelijke manieren wil hij de vervulling van Gods beloften voorkomen. Het volk van Gods verbond moet daarom worden uitgeroeid, dan kunnen Gods beloften niet worden vervuld. We moeten de Farao dan ook heel duidelijk als een instrument van de duivel zien. In de loop van de geschiedenis zal dat nog helderder worden. Wat hier gebeurt, staat tegen de achtergrond van de strijd tussen het vrouwenzaad en het slangenzaad. Toch zit er nog een andere kant aan dit verhaal. Omdat Israël zich in Egypte heeft ingelaten met de dienst aan andere goden, roepen ze Gods straf over zich uit. Door die straf zullen ze

gaan zien wat ze hebben gedaan en zullen gaan verlangen naar het ingrijpen van God. De geschiedenis van Israël vormt voor ons een indringende oproep te luisteren naar Gods stem.

c. Hoe de Farao wordt tegengewerkt (Ex. 1: 17-22)

UITLEG VAN DE TEKST

De vroedvrouwen leggen het bevel van de Farao naast zich neer. Ze vrezen de Heere. Het is niet helemaal duidelijk of deze vrouwen de God van Israël dienen of dat er alleen maar sprake is van ontzag voor de God van Israël. Als de Farao van de handelswijze van de vrouwen hoort, worden ze ter verantwoording geroepen. Ter verdediging voeren de vroedvrouwen aan dat het bevel van de Farao niet is uit te voeren. De Hebreeuwse vrouwen brengen zonder hulp van anderen hun kinderen ter wereld. Om deze vrouwen met hun kinderen te beschermen houden de vroedvrouwen de waarheid achter. Het is immers niet waarschijnlijk dat de Israëliische vrouwen hun kinderen zonder hulp kunnen baren. Intussen worden de vroedvrouwen met hun gezinnen door de Heere gezegend.

De Israëlieten vermeerderen tegen de verdrukking in. Farao bedenkt daarom een ander plan. Men wordt verplicht alle jongetjes die geboren worden in de rivier de Nijl te gooien. De situatie is hiermee hopeloos. Het volk Israël is gedoemd ten onder te gaan. Door mensen is het volk niet meer te redden. De redding van Israël kan nog maar van één kant komen.

TER OVERWEGING

Opvallend is de tegenstelling tussen het bevel van de Farao en de handelswijze van de vrouwen. Trouwens, hoe zouden vroedvrouwen die uitzien naar nieuw leven, pasgeboren leven kunnen beëindigen. U zou kunnen ingaan op het probleem van de noodleugen. Op grond van het negende gebod (Heidelbergse Catechismus, zondag 43) zou deze moeten worden afgewezen. Maar hoe kan het dan dat de vroedvrouwen gezegend worden? Dat zal hier te maken hebben met het feit dat er mensenlevens op het spel staan. Daarbij heeft Gods wet prioriteit boven het gebod van mensen. Denk in dat verband aan de consequenties die het verbergen van Joden in de Tweede Wereldoorlog met zich meebracht. Dat wil echter niet zeggen dat we ons ten allen tijde achter noodleugens kunnen verschuilen. Bekend is het verhaal van een arts die in de Tweede Wereldoorlog heel wat mensen heeft gered. Toen hij gevangengenomen werd, worstelde hij met de vraag of hij de waarheid mocht verzwijgen. Na de ondervraging zei hij tegen zijn me-

degevangenen dat hij God dankte voor het feit dat hij niet had behoeven te liegen. Dit Bijbelgedeelte is illustratie van het feit dat gehoorzaamheid aan Gods wil wordt gezegend. Ongehoorzaamheid daarentegen wordt gestraft. Het is de vraag aan ons hoe zwaar Gods geboden ons op het hart liggen. Is voor ons de wil van de Heere ook belangrijker dan de wil van mensen? Of vinden we wat mensen van ons zeggen van meer belang dan Gods mening? We moeten altijd God meer gehoorzaam zijn dan de mensen. Probeer hierin naar de kinderen toe zo concreet mogelijk te zijn.

We zien dat het met de Farao van kwaad tot erger gaat. Als we de ene zonde doen dan zetten we daarmee de deur voor de volgende zonden open. Bij oudere kinderen kan de lijn vanuit de situatie die ons in dit hoofdstuk wordt geschetst, worden getrokken naar deze tijd. Hoe vaak is het volksbestaan van Israël niet aangevochten geweest, leek er geen redden aan. Door de onmogelijkheid heen heeft God verschillende keren geholpen, omdat Hij de God van het verbond is. Hij staat in voor Zijn eigen beloften. Ook nu zijn er nog beloften van God die op vervulling wachten. Het volk Israël zal eens erkennen dat Jezus de Messias is. Bidden we daar ook om?

d. Mozes geboren (Ex. 2: 1-10)

UITLEG VAN DE TEKST

In het gedeelte waarin ons de geboorte van Mozes wordt verteld, worden de namen van de ouders niet genoemd. Het enige wat wordt verteld, is dat zij afkomstig zijn uit de stam van Levi, het toekomstige priestergeslacht. Pas later (Ex. 6: 19) worden de namen van Amram en Jochebed genoemd. Gemakshalve gebruiken we hier al hun namen. Jochebed verwacht een kind in de periode waarvan aan het eind van het vorige hoofdstuk melding is gemaakt. Farao onderdrukt het volk en wil de jongetjes laten doden. Eerder al, voordat de Farao zijn wrede plannen kenbaar maakte, werden in het gezin van Aram en Jochébed een meisje en een jongen geboren, Mirjam en Aäron. Blijde verwachting maakt van de omstandigheden bange verwachting. Immers, wanneer het kind een jongetje zal zijn, zal het moeten sterven. Als het kind, een jongetje, geboren wordt, ziet Jochebed de schoonheid van het kind en verbergt het voor de mannen van Farao. Het schoon wat Jochebed in haar kind ziet, wordt wel eens geassocieerd met de schoonheid van Gods scheppingswerk zoals ons dat aan het begin van de Bijbel wordt verteld. In de Hebreeënbrief echter wordt het zien van de schoonheid van het kind verbonden met het geloof. Het geloof doet Jochebed iets bijzonders zien in haar kind, daardoor vreest zij het gebod van de koning niet.

Drie maanden lang verbergt Jochebed haar kind voor de vijanden. Maar dan breekt er een moment aan dat dit niet meer kan. Het is niet meer vol te houden. Een kind van een maand of drie kan al flink van zich laten horen. Elk ogenblik kunnen de beulen van Farao de kamer binnenstappen om het kind op te eisen. Wat moet Jochebed nu doen? Als verbergen niet meer mogelijk is, neemt zij een kistje van biezen. De benaming voor dat kistje vinden we in de Bijbel alleen terug m.b.t. de ark van Noach. Nadat Jochebed het kistje waterdicht heeft gemaakt, legt ze haar kindje daarin. Daarna legt zij het kistje in de biezen, aan de oever van de rivier. Diezelfde rivier de Nijl waar al zoveel kinderen zijn omgekomen. Mirjam, de zus van het kleine jongetje, houdt zich in de buurt verborgen. Even later nadert er een vorstelijk gezelschap. De dochter van de Farao komt, omstuwd door haar hofdames, naar de rivier om zich te wassen. Wat zullen ze verwonderd zijn geweest bij het zien van dat kistje. Sommige uitleggers veronderstellen dat het biezen kistje geleken moet hebben op de mandjes waarin afgodsbeelden werden meegenomen op de processietochten die schepen door de rivier de Nijl maakte. Dan zou ze gedacht kunnen hebben dat één van die schepen zo'n mandje heeft verloren. Dan zal dat mandje uit eerbied voor de goden moeten worden meegenomen en met de grootst mogelijke eer moeten worden behandeld. Het wordt echter al snel duidelijk dat hier iets anders aan de hand is, iets onbegrijpelijk. In het mandje ligt een kind. Nee, het is geen godenzoon, het is een kind van de Hebreëën. En dat kind hoort volgens de vader van de prinses hier in de Nijl thuis, maar dan zonder dat beschermende mandje. Zal ook dit kind in de Nijl moeten worden gegooid? Zal het als een offer worden neergelegd in de rivier die door de Egyptenaren als een god wordt aanbeden? Als de prinses het huilende jongetje ziet, weet ze het direct zeker: dit kind mag niet sterven, ze zal dit kind in het leven houden. Ze zal dit kind beschermen, dit kind van de Hebreëën. Het kind wordt daarom uit het water gehaald, het kind wordt gered. Plotseling staat daar een meisje voor haar. Dat meisje weet wel iemand die dat kind kan voeden zolang dat nodig is. Zo krijgt moeder Jochebed haar kind voorlopig terug. Voor het voeden van haar kind wordt ze door de prinses betaald. Hoogstwaarschijnlijk is deze prinses het enige nog in leven zijnde kind van de Farao. Als het kind zonder de melk van de moeder kan en dat was als het kind een jaar of drie was, dan zal het definitief afgestaan moeten worden aan de prinses. Aan het hof zal hij worden opgevoed en onderwezen. Aan het eind van dit gedeelte wordt de naam van Mozes genoemd. De prinses zal niet geweten hebben dat deze naam niet alleen een Egyptische naam is, maar evenzo een Hebreeuwse. Zal ze werkelijk ge-

dacht hebben het verleden te kunnen afbreken? Mozes betekent in het hebreuws 'uitgetrokken'. De prinses ziet achter het kind het water, de rivier de Nijl. Mozes, zegt ze, is het kind van het water, het kind dat ik uit het water heb gered. De prinses laat zichzelf doorklinken in de naam.

TER OVERWEGING

Bij de kinderen kan het verhaal geactualiseerd worden door te verwijzen naar de in dierentuinen aanwezige krokodillen. Wie legt zijn kind op zo'n plaats neer? Of is dit wellicht een plaats die, juist vanwege het feit dat het de badplaats van de prinses is, afgeschermd wordt voor krokodillen. Ook kan gewezen worden op moeders die hun kind ter wereld brengen op het moment dat er van alle kanten gevaar dreigt. Denk aan moeders in vluchtelingenkampen of bij natuurrampen. We kunnen ook denken aan moeders die zich door allerlei omstandigheden gedrongen voelen hun kind te vinding te leggen. We moeten de kinderen aan de hand van dit verhaal ook iets laten zien van de kracht van het geloof. Er is door het geloof meer te zien dan met het blote oog is te zien. Er worden door het geloof onmogelijke dingen gedaan, omdat de hoop en de verwachting op de Heere wordt gesteld. Het kind wat door de prinses wordt gered, zal de grootste vijand van haar volk zal worden. Farao's dochter redt het leven van Farao's grootste bestrijder. Dit kind wordt het antwoord op geboden van de verdrukte Joden. Dit kind wordt de redder van Israël. Wat blijkt ook hier dat Gods gedachten hoger zijn dan onze gedachten. Uiteindelijk is het niet de prinses die Mozes uit het water haalt. God Zelf is het Die Mozes bewaart en redt. Er kan een vergelijking worden gemaakt tussen dit arkje waarin Mozes wordt gelegd en de grote ark van Noach. Beiden laten iets zien van het behoud wat er is temidden van het oordeel dat dreigt. Zo licht Christus' ark-zijn op. Het is zaak dat we ons geborgen weten in Hem, de Ark van het behoud. Dit gedeelte laat ook iets zien van het belang om vroeg met de godsdienstige opvoeding te beginnen. Voor we het weten is de tijd daarvoor voorbij. Er is ook een parallel te trekken tussen de gebeurtenissen kort na de geboorte van Mozes en die kort na de geboorte van Jezus. Beiden worden op een wonderlijke manier gered uit de handen van een tiran die pasgeboren jongetjes liet doden.

e. Mozes vlucht (Ex. 2: 11-15)

UITLEG VAN DE TEKST

Tussen dit en het vorige gedeelte zit veertig jaar. Mozes is een volwassen man geworden. Ondanks zijn opvoeding aan het Egyptische hof, voelt hij zich met zijn volksgenoten, die nog steeds onderdrukt

worden, verbonden. Het is niet voor niets dat zijn volksgenoten hier broeders worden genoemd. We weten niet hoe Mozes wist dat hij een Israëliet was. Het kan zijn dat hem dat is verteld, daarnaast is het ook niet onmogelijk dat er herinneringen aan zijn peuterjaren zijn blijven hangen. In elk geval zorgt God ervoor dat hij zich met de verdrukte Israëlieten verbonden weet. Die verbondenheid zal zich daarin hebben geuit dat hij hen opzoekt. Tijdens zo'n bezoek ziet hij hoe een Egyptenaar, het zal om een toezichthouder gaan, een Israëliet slaat. Mozes neemt het voor zijn volksgenoot op en slaat, nadat hij goed om zich heen heeft gekeken, de Egyptenaar dood. Het lichaam van de Egyptenaar verstopt hij in het zand. Een dag later zoekt Mozes zijn volk opnieuw op. Tot zijn grote verbazing ziet hij dat twee Israëlieten met elkaar vechten. Als Mozes de schuldige van dit gevecht aanspreekt, blijkt zijn bemoeienis niet op prijs te worden gesteld. Onbeschaamd vraagt hij hem of hij hun overste en rechter is. Er wordt gesuggereerd dat Mozes wel op doodslag uit zal zijn, net zoals hij de dag daarvoor de Egyptenaar heeft doodgeslagen. Als Mozes dat hoort, slaat de schrik hem om het hart. Als deze mannen weten dat hij een Egyptenaar heeft doodgeslagen dan kan de Farao dat ook weten. Wat hij verborgen dacht te houden, is niet verborgen gebleven. Mozes trekt daaruit zijn conclusies en vlucht weg. Hij komt terecht in het land van de Midianieten. Deze Midianieten stammen af van Midian, de zoon van Abraham en Ketura. Dit nomadenvolk woont ten zuiden en zuidoosten van Kanaän, rond de Sinai. In Midian aangekomen neemt hij plaats bij een bron.

TER OVERWEGING

In navolging van de Joodse traditie verdelen we het leven van Mozes in drie periodes van veertig jaar: in de eerste periode bevindt hij zich aan het hof van de farao in Egypte, in de tweede periode is hij in Midian en in de derde periode treedt hij als leider van de Israëlieten op (zie ook Hand. 7, waarin die drie keer veertig jaar zichtbaar wordt gemaakt). Het doodslaan van de Egyptenaar moet niet enkel worden afgedaan als een daad van drift, daarvoor gaat Mozes te zorgvuldig te werk. In Handelingen 7 wordt aangegeven dat Mozes de Egyptenaar met een vooropgezet doel doodslag: 'en ziende één, die onrecht leed, beschermde hij hem en wreekte dengene, die overlast geschiedde en versloeg den Egyptenaar. En hij meende, dat zijn broeders zouden verstaan, dat God door zijn hand hun verlossing geven zou; maar zij hebben het niet verstaan.' In de vertelling mag de nadruk worden gelegd op de geloofskeus die Mozes doet. Mozes kiest niet voor de eer en de rijkdom van Egyptische hof, maar hij kiest voor de smaadheid van het volk van God. Mozes moet daarin oog hebben gehad

voor de beloften van God. Mozes ziet door het geloof op de vergelding des loons. Dit moet zo goed mogelijk geconcretiseerd worden. Ook wij hebben nogal wat keuzes te maken. Kiezen wij wat mooi lijkt en goed klinkt of laten we ons leiden door de Heere en Zijn Woord?

GELOOFSLEER

De vorige paragraaf sloot af met de vraag of we kiezen wat mooi en goed klinkt of ons laten leiden door de Heere. Mozes koos voor de moeilijke weg met de Heere. Ondanks dat ook hij geen man zonder gebreken was, ging hij toch in de weg van God. Door alle eeuwen heen zijn mensen die zo achter de Heere aangingen nog nooit beschaamd geworden. Ook hier zien we in de geschiedenis van de uittocht de trouw van God elke keer weer schitteren. Het is ook voor de kinderen nodig om veilig-

heid en geborgenheid te vinden bij de Heere Jezus alleen. Alleen dan heb je echt houvast in je leven en mag je weten veilig te zijn, zoals zondag 1 dat ook verwoordt:

'Wat is uw enige troost, beide in het leven en sterven?' 'Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven niet mijn maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft en alzo bewaart, dat zonder de wil mijns hemelse Vader geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet, waarom Hij mij ook door Zijn Heilige Geest van het eeuwige leven verzekert en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt.'

